

SOUSEDÍK, Stanislav: *Svoboda a lidská práva : Jejich přirozenoprávní základ.*

Praha : Vyšehrad, 2010. 128 s.

ISBN 978-80-7429-036-7

Monografická publikácia profesora Stanislava Sousedíka sa zaoberá témou ľudských práv a hľadaním ich zdôvodnenia. O aktuálnosti danej problematiky nemožno pochybovať, nakoniec sám autor konštatuje na jednej strane početné odvolávanie sa na ľudské práva v súčasnom kultúrnom ambiente, na druhej strane ich chýbajúce intersubjektívne a interkultúrne zdôvodnenie. V dôsledku absentujúceho kritéria rozlišujúceho, kde ide skutočne o ľudské právo a čo je iba špecifikom istého civilizačného okruhu, prípadne iba požiadavkou istej záujmovej skupiny, sa dnes požadované a formulované „nové“ ľudské práva často nachádzajú nielen v spore s dlho uznávanou koncepciou a jej bázou, ale povážlivo odmietajú zmysluplnú predchádzajúcu tradíciu (s. 9, 13).

Pod predchádzajúcou tradíciou rozumie Sousedík dva pramene zdôvodnenia ľudských práv v európsko-americkej kultúre, kde sa diskurz o ľudských právach udomácnil najviac. Ako prvý rozlišuje kresťanský zdroj, ktorý parciálne nadväzuje na judaizmus. Jeho priblíženiu venuje v práci s. 20 – 24. Stručným exkurzom vzťahu etického učenia niektorých ďalších významných náboženstiev k ľudským právam a konštatovaním, že hoci ich morálne učenia sú uznaniu ľudských práv viac-menej otvorené, ale vieroučné rozdiely oslabujú jednotnosť i dôraznosť v ich obhajobe (s. 28), uzatvára prvú kapitolu, venovanú náboženskému zdôvodneniu ľudských práv.

Svoju pozornosť ďalej sústreďuje na rozumové, teda filozofické zdôvodnenie, ktoré tvorí druhý prameň diskurzu o ľudských právach v našom prostredí. Toto zdôvodnenie podľa neho stavia na gréckej filozofickej tradícii, ktorá odvodzuje mravné zákony z ľudskej prirodzenosti. Jeho výhodou je intersubjektívne rozumovo kontrolovateľná argumentácia. Autor mu venuje druhú, prevažujúcu časť knihy. Najskôr sa zaoberá prirodzenoprávnymi teóriami, ktoré nazýva klasické, čiže odvodzujúce záväznosť noriem od nejakého princípu prevyšujúceho človeka. Sem radí výklad sofistov, Aristotela, stoikov a Tomáša Akvinského. Nato, vychádzajúc z tézy, že základné myšlienky Tomášovho ponímania prirodzenoprávnej teórie majú vzhľadom na podstatu trvalú platnosť (s. 47), rekonštruje systematický pohľad na jeho koncepciu so zreteľom na predmetný záujem o ľudské práva a na súčasný spôsob uvažovania (s. 47 – 80). Pri výklade Tomášovho pohľadu deklaruje inšpiráciu Finnisom (s. 47), čím sčasti supluje chýbajúce priblíženie súčasných, metafyziku akceptujúcich interpretácií prirodzenoprávnej teórie, ktoré spomína v poslednej podkapitole knihy.

Sousedík však nevidí ani rozumové zdôvodnenia neproblematicky. Konštatuje, že v súvislosti s postupným úpadkom metafyzického myslenia od polovice 19. storočia dochádza ku spochybňovaniu metafyzických predpokladov

tradičného zdôvodnenia ľudských práv v kontexte prirodzenoprávnej teórie. Tento proces podľa neho predchádzalo postupné, od neskorého stredoveku, a najmä v priebehu novoveku sa šíriace ponímanie prirodzenoprávnej teórie, ktoré nazýva „osvietenským typom“, vyznačujúce sa založením spoločných mravných noriem na ľudskej prirodzenosti alebo na rozume, bez odvolania sa na transcendentný základ (s. 32). V súvislosti s danými názormi charakterizuje vybrané novoveké teórie postavené na osvietenskom ponímaní človeka, ktoré sa vyznačujú príklonom k individualizmu a ktoré chápu život človeka v spoločnosti ako dôsledok zmluvy (kontraktualizmus). Konkrétne prináša zhodnotenie koncepcie Hobbesa, Locka a Kanta (s. 88 – 104). V rámci danej kapitoly približuje aj začlenenie osvietensky ponímaných ľudských práv do právnej sústavy novovekých štátov (s. 104 – 108).

Autor ďalej otvára otázku dejinno-filozofických „náhrad“ prirodzenoprávneho, na metafyzike založeného zdôvodnenia ľudských práv. Osvietenský pokus o odvodenie ľudských práv z princípu maximalizácie slobody a viery v pokrok v tzv. „emancipačných príbehoch“ pokladá za prekonaný (s. 109 – 114). Vytriezvenie z modernistických príbehov podľa neho priniesla postmoderna, ktorá však sama zotráva na skeptických pozíciách voči metafyzickému mysleniu (s. 115). Podobne negatívne sa ku prirodzenoprávnomu zdôvodneniu ľudských práv stavia aj v súčasnosti prevládajúci právny pozitivizmus. Jeho predstavitelia z dôvodu rizika vstupu subjektívnych mravných noriem do právneho procesu programovo odmietajú akékoľvek spojenie práva s etikou a ľudské práva ich zaujímajú natoľko, nakoľko sú empiricky zistiteľné, napríklad promulgované zákonodarnou mocou štátu (s. 115 – 123). Za istý, aj keď nie presvedčivý pokus o zdôvodnenie ľudských práv pokladá Sousedík aj diskurzívnu etiku (s. 123 – 125). Posledná podkapitola knihy vyzdvihuje historický pokus o obnovu metafyzického myslenia (nielen ako základu teórie ľudských práv) u novotomistov (s. 125 – 126), poukazuje na povojnový záujem o prirodzenoprávnu teóriu, ktorý vyústil do *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* (1948), avšak z dôvodu chýbajúcej obnovy metafyziky sa nevyrovnal s otázkou zdôvodnenia záväznosti (s. 127), a v krátkosti sa dotýka aj novodobého úsilia o priechodnú podobu prirodzenoprávnej teórie u mysliteľov nadväzujúcich na odkaz Tomáša Akvinského (Anscombová, Grisez, Finnis) a u tzv. komunitaristov (MacIntyre, Taylor).

V úvode autor avizuje, že povaha jeho výkladu sa bude od prísne vedeckej metodológie líšiť v tom, že pôjde o voľnú úvahu, podnietenú myšlienkovým odkazom Tomáša Akvinského. Možno potvrdiť, že kniha nesie evidentne črty esejistického charakteru, ktoré umožňujú čitateľovi chápať v mnohých podobách historického priblíženia a porovnania s inými koncepciami základnú tézu, že len hlboko (v metafyzike alebo vo viere) zakotvené presvedčenie môže ľuďom vrátiť „otrasenú dôveru v ľudské práva“ (s. 10). Hoci obnova metafyziky je podľa profesora Sousedíka kľúčovým východiskom obnovy záväznej teórie ľudských práv, mnohým sa môže zdať ťažko prijateľnou. Preto je nutné prijať výzvy k inovácii metafyziky takým spôsobom, aby motivovala jednotlivcov a myšlienkové prúdy ku prehodnoteniu predchádzajúcich zamietavých postojov.

Záver autor koncipuje v osobnejšom duchu, zviažuc teoreticky ponímaný výklad ľudských práv s existenciálno-skúsenostným prameňom, odhaľujúcim sa podľa neho človeku až vtedy, keď objaví, že sú mu v jeho vlastnej domovine práva upreté. Hlboká životná motivácia autora sa podpísala aj pod voľbu názvu knihy, ktorý zachytáva heslo skandované počas manifestácie Charty 77 v roku 1987.

Kniha je určená širšiemu okruhu čitateľov a možno sa domnievať, že jej obsah obohatí tak odbornú, ako aj verejnú diskusiu o problematike záväznosti ľudských práv. Je napísaná veľmi čitateľným a zrozumiteľným štýlom a umožňuje jasné rozpoznanie autorových pozícií a náhľadov na dejinný aspekt vývoja.

doc. Andrea Blaščíková, PhD.
Katedra náboženských štúdií
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Hodžova 1, 949 74 Nitra
e-mail: ablascikova@ukf.sk